

3 нашого життя.

Кінець київської виставки.—Загальні підрахунки.—Технічні дефекти й офіційна мертвота.—„Русский ампір“ і українське барокко.—За трьома з'являю.—Ярмаркове збіговисько.—Без ідеї. Чорнявий франт.—Сердяня лівні і верхки побут і культура.—Виставка некультурности.

15 октябрю ввечері закрито київську виставку. Гремля музика, комедіянти показували звичайних шук, пущено огнєвий фонтан, а над програму спалоно це „великолінній“ чи „грандіозний“, чи як там, фейрверк, на який дивитись зібралось безліч народу—і виставовий флаг спущено. Чи то зовсім спущено, чи може до весня тільки—поки що невідомо. В усіяким разі можна вже говорити про загальні підрахунки цієї події, що відбулася, коли рахувати сюди і всі збіди за цей час, на житті не самого тільки Києва та прикосновених до його околиць. Правда, збіди з усім своїм досить широким розголосом не були органічною частиною виставки і степені з нею досить механічно: за одним, мовляв, заходом люде й виставку подивляється і про свої справи в межах дозволенних од участка побалакають. Проте з громадського погляду саме оті збіди й надали виставці тієї ваги, на яку вона сама по собі ніколи б не здобулася. Отже вилучивши цей випадковий елемент, поглянемо, що власне сама виставка дала нашому краєві. Говоритиму тут звичайно не про спеціальний український елемент на виставці, бо про це у нас було досить широко розсаяно в цілому ряді згаданих та рефератів, а про загальні її обличчя,—чи одбивало воно в собі і скільки саме життя української території,—того краю, що найдуше повинен би тут себе показати.

З цього погляду київська виставка не мала в собі аж нічогоєнько справді характерного для краю і—що найгірше—і не дбала навіть про те, щоб мати, ухилилася од цього. Почати з її

вигляду. Дуже гарна місцевість мало не в самому центрі Києва з чудовою панорамою на місто й широку долину Либеді, особливо при теплом безрізном сонці вже сама по собі робила величезне вражіння. Це вражіння побільшували ще стильні будівляння, вдержані на один штаб. Правда, доповної години по де-яких з них мало не до останніх днів текло і кризь дах і кризь вікна; правда, на знамениті сході до земського павільону можна було тільки дивитись, а не ходити по них; правда, люде гуляли по коліна в болоті не тільки по далеких закутках, а й на центральних стежках; правда, трамвай на виставці завісав не хутко... Але й не ці технічні дефекти були ще найбільшим гріхом упорядчиків що-до зверхнього вигляду виставки. Для будинків вони вибрали стіль, що не має в собі нічого місцевого, характерного і зробився вже шаблоном для всяких таких урочистих okazій. Довгий ряд холодних колон так званого „русского ампіра“, до того ж і підробленого невідато, як каже художник Лукомський, виглядав занадто офіційно, не вдарив на інтимні струни серця, не давав нічого оригінального. І мимоволі здаєш присуд того ж таки художника—що можна було б тут зробити, взявши до будівляння зразом із того українського барокко, якого чудових пам'яток бачимо так багато в самому Києві? Уявити собі на місці телерішного шаблонового земського павільону митрополітанський дім з св. Софії—це ж був б краса справді надзвичайна... Києв міг би в будівництві щось своє дати, що пасувало б до його стародавніх пам'яток, і до його історії, і до зверхнього вигляду, та разом і провести якусь нову лінію в будівництві. І замість того—сухий шаблон, офіційна мертвота, не згірша тією інтимною творчістю, що прокладає собі стежку до серця. Гарно, бо місцевість гарна, але холодно сухо, й мертво...

Далі район і назва виставки. Спер-

шу це мала бути крайова виставка. Але далі вона зробилася всеросійською. А потім були спроби притягти експонатів ще й з-за кордону. За двома займими бігши, не спіймаєш жадного, а тут же за трьома була спроба вганятись. І певна річ усі три випорснули з рук. Не казати вже про закордонний відділ, але навіть російський, з-по-за меж України, мав усі ознаки повної хаотичности, в якій розібрати якусь систему, догадатись про якийсь вибір було цілком неможливо. А тим часом у хаосі отому розпустилися й зникли і ті елементи, що могли надати виставці місцевого колориту, то-б-то знов же якоїсь власної фізіономії, оригінальності й принадности. Роспустились, місцевий відділ, з другого боку, не притяг до себе того, що міг би й повинен був притягти. Напр. в земському павільоні ми бачили московські цвянки і не бачили полтавських виробів; могли замовити „оттискь руки Петра Великаго“ і не могли допитатись подільського вишивання „низько“; стріляли підроблені під народний вигляд витребеньки і майже не видали річей справжнього народного обиходу. Не диво, що більшість павільонів обернулася просто в звичайні ярмаркові ятки та крамнички, де вас хапають за поли й мало не силоміць тягнуть, щоб купити „любую вещь за 50 коп.“. Не диво, що рекламний характер взагалі розпалошався на виставці, а крамничка посіла й зацьмарила її освітне й культурне значіння. Блукаючи по виставці, ви згадували звичайні київські „контракти“ і тільки могли дивуватись, як не спритні „контрагтовичі“ встигли вже розстапуватись з своїм краєм серед літа, а не в звичайний для „контрактів“ час і в новому місці. Виставка не мала жадної ідеї в собі—це найголовніша її хіба, і через неї й обернулася в ярмаркове збіговисько з усіма його не дуже принадлими рисами.

А тим часом ідея вона повинна бу-

ла і могла б мати, як би упорядчики таміли, чого хотять, і не гналися ні за кількома займими, ні за баршимами; як би вся взагалі справа не була особисто справою купки приватних підприємців. Завдання кожної виставки—з одного боку показати те, що євдї створити, дати типові риси і зьявиста життя; з другого—показати, що повинно бути, до чого дійшла людська думка в сфері техніки, культури. Середня лінія звичайного життя повинна рядом експонатів підійматися до зразків бажаного, до останніх злобутків культури, до вершків можливого за даних обставин. Як би так виставку упорядкувати, то для громадської освіти й виховання її значіння було б величезне, бо вона зробилася б справжнім показником життя в конкретній країні, а не ярмарковим збіговиськом та місцем, де збіраю чимало всяких може й цікавих, та нічим між собою органічно не зв'язаних річей. Тоді б і ті цікаві таблиці та діаграми, що сиромані висіли по стінах, жадної на себе уваги не звертаючи в сусідстві показніших експонатів, зовсім іншу роботу справляли б. Вони показували б дійсний стап країни і виховували б глядачів, а не висіли б „для голитись“ по стінах.

І коли за верхками виставка ще пробувала вганятись, то середньої лінії вона ані трохи не захопила, життя вона не показала навіть у найменшому масштабі, бо й не пробувала навіть. Напр., ми бачили на виставці чудові, зручні, новієнькі вагони і задристі брала, думаючи, що як то гарно в них їздити. Але ж бо ми знаємо, що їздити по російських катастрофічних залізницях зовсім не в таких блискучих, чистеньких, неначе вітальня чепурної паві, вагонах, а в брудних скринях, вабитих, мов оселедцями бочка, людськими тілами; знаємо, що частю на тих скринях красується красномовний напис—„8 лошадей, 40 человек“.

У павільоні шляхів ми бачили моделі шосе—гладеньких, мов поміст, вибрукованих, підметених, без жадної калюшки або ковбани,—любю глянути! Але ж бо ми на власних печинках випробували, яково то справді їздити по наших шляхах, по саму маточину в невиласному болоті загрузаючи; але ж бо ми чули не раз, що в ковбанах по наших дорогах чи краще, бездоріжжі люде буквлячию таки топляться. Переглядаючи цікаві діаграми земського будівництва, наочно переходимо розвиток, скажемо, телефонної сітки, що зробилася у де-яких земств за останні часи якоюсь пасією й найпоказнішим козирем діяльности. Культура—скажемо! Але ж ми знаємо, що маси людности з тієї культури не то не користуються, а підступити бояться, і слухать вона на те тільки, щоб стражників панові „в потребі“ виклинути, або гуляти паніам з нудьги плітками перемовлятися. Од земства будують собі розкішні „палаці“—а поруч стоять обдірані, вохкі й холодні халупи з написом „школа“, а далі лікарня без медикаментів, без одєжі для хорих, без найпотрібніших приладів. На виставці любуюсь з чудової худоби та коней—і по контрасту згадуємо миршавих теллят або тих руденьких мишенят, якими задовольняються наші люде по селах і яких один дотепний чужоземець назвав новою породою коней—так звачу „kunjak“, мовляв... Таких досадних паралелів між верхками життя, що хизують по виставах, і середньою лінією, що паує в дійсності—можна б добратися без кінця. А в результаті з своїми виставами скидаємось на того чорнявого франта з південної Африки, що насунув на голову блискучого циліндра, натяг оксамитову жилетку або कुценяк ф'рак, а сподом... сподом au naturel, як мати-природа випустяла з своїх творчих рук. Франтові його убрання може й чудовим здається, але краще вже було б, як би він замість циліндра та хоч куценяк шаровари собі був справив...

Оця наочна ілюстрація вопіючої суперечності між побутом і культурою, між середнім життям та його вершками—то єдиний певний висновок, який можна зробити з київської, як і всякої іншої в російських обставинах, виставки. Очевидно, нічого не можна мати проти телефонів, але тоді тільки, коли їх потребує із них користується людина, коли школа буває справді школою, а не руїною й не засобом сторонніх забавок, коли насущні потреби людини цілком задоволено. А так наші телефони та розкішні палаци скидаються на панську витівку, на циліндер на голові африканського франта та й годі, і ні крихти не додають до народного добробуту, а тільки одбірають у його й те, що пішло б на задоволення насущних потреб. Виставки упорядковані так як вони звичайно упорядковуються, показують тільки те, що ми бідні, що ми некультурні,—більше що ми несвідомі й нецікаві до справжнього життя того народу й того краю, на території якого будемо такі яскраві акти обвинувачення проти самих себе, як оця виставка. Поминувши ярмарковий та рекламний бік, це була виставка як раз нашої загальної бідності, некультурності, несвідомості й нецікавості, а не виставка життя, не свято культури. І може останні риси мають у справі найфатальнішу вагу, бо бідність ще не таке велике лихо, аби розуміння було причин її та охота причин тих позбутись. Але ота несвідомість і нецікавість до справжнього життя показують, що ми й не хочемо бути культурними, не хочемо уважно ставитися до потреб свого краю, не хочемо вважати на його людину. І випадковість українського елементу на виставці зовсім не залежала од того, що його в житті мало, бо от ми бачимо, що упорядочки виставки обертаються до безбарвного „ампіра“, маючи під руками багатющий місцевий вироблений уже, стиль; силкуються стяга-

ти експонати з більшої території, за-недбучи те, що тут же під боком росте й розвивається; звертають увагу на вершки, не торкаючись середньої лінії, то б то справжнього життя. Кінець-кінцем недбалство та не свідомість упорядчиків зводиться до загальної несвідомості тих верств громадянства, з яких вони вийшли й яких погляди та інтереси так недвозначно демонстрували на київській виставці.

Так, це була виставка того недбалства й несвідомості, що широкою хвилею залили верхи громадянства на Україні. Народ, трудящі маси, живуть одним життям, ті вершки—другим, і нема між ними ні спільної мови, ні обопільного ознайомлення; нема у вершків навіть бажання та охоти, щоб спізнати оті маси, дізнатися про їхнє життя, інтереси та потреби, нема цікавості довідатись про той осередок, що облягає тісно опі чужі на нашій території оазиси, великі міста. Як би це було, то виставка сама собою збривалася б українською, стихійно була б нею, без жадних спеціальних заходів до її українізації. А без цього вона стала там, чим була—ярмарковим азбговиськом, з одного боку, місцем гулянки для міської „публіки“ з другого, виставкою більш чи менш цікавих, але органічно не звязаних ні між собою, ні з краєм та народом річей, з третього. Крам „лицем“, мовляв московською приказкою, показували, але забували, що опріч лица це ще й дещо інше цікаве, і воно лишилося в затінку, а без цього й лице ввійшло перекривленим. Не маючи органічного звязку з краєм, виставка нічого позитивного не зробила і не могла зробити, і значіння її більш негативне, ніж позитивне. Вона показала тільки, як не треба і як не можна упорядковувати таких занадто коштовних забавок.

Сергій Ефремов.

